

Orta Asya Kazak Diasporasının Vatana Dönüşü ve Uyum Meseleleri

Bibziya K. KALŞABAYEVA*

Özet

Ulusal hedeflerin gerçekleştirilmesi için Kazakistan nüfusunun 2015 yılına kadar 20 milyon olması gerektiği ifade edilmiştir. Doğal üreme ve göçler nüfusu artırmada iki yol olarak görülmektedir. Bu anlamda göçlerin Kazakistan için önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Geri göç, Kazakistan, devlet yardımı, göçmenler, iskân.

Middle Asia Kazakh Diaspora's Return To Hometown and Adaption Issues

Abstract

For realization of national goals, the population of Kazakhstan needs to be 20 million till 2015. It has been seen that the natural reproduction and remigration are two ways to increase the population. Therefore the importance of remigration will be revealed spotaneously.

Key Words: Remigration, Kazakhstan, public aid, emigrant, settling.

Kazakistan Cumhuriyeti'nin günümüzdeki sosyo-ekonomik durumu, geçmişte bazı tarihî olaylara bağlı olarak yurt dışına göç etmek zorunda kalan Kazakların tarihî vatanlarına geri dönüş süreçleri gelişimini sürdürmektedir. Son istatistikî verilere göre, 2001 yılı 2000 senesi ile karşılaştırıldığında % 22.5 artış gözlenmektedir. Bu göstergede Kazakistan Cumhuriyeti'ne göçün % 43.2 arttığını, Kazakistan'dan başka ülkelere göçün % 8.4 arttığını da göstermektedir. Kazakların tarihî vatanlarına dönmelerinin, Kazakistan'daki dil ve demografi problemlerinin çözülmesine katkısı yadsınamaz. Bağımsızlığın ilk 10 yılında (1991-2001) ülkedeki Oralman Kazakların (yurt dışından vatanlarına dönen göçmen Kazakların) sayısı % 5 artmıştır (TURLANKIZI, 2003, 2).

Nüfus bilimi uzmanlarının fikrine göre 2015 yılında Kazakistan'ın nüfusunun 20 milyona ulaşması için en az 3,5 milyon Kazak'ın vatana dönüşünün sağlanması gerekmektedir. Bunun için yabancı ülkelerde yaşamakta olan diasporanın yarısına yakınının ülkeye dönmeleri, Kazakistan'ın kuzeyindeki verimli topraklara yerleştirilmeleri ve ev sahibi olmaları sağlanmalıdır. (TUKUMOV, 1999, 178).

---

* Doç. Dr., El-Farabi Kazak Millî Üniversitesi Öğretim Üyesi, Almatı-Kazakistan

Günümüzde Orta Asya'da, (Kazakistan sınırları dışında) iki milyona yakın Kazak yaşamaktadır. Onların çoğunluğu Özbekistan ve Karakalpakistan'da (1,5 milyon), Türkmenistan'da (yaklaşık 80 bin), Kırgızistan'da (yaklaşık 45 bin), Tacikistan'da (1-2 bin) bulunmaktadır. Bu ülkelerdeki Kazak diasporasının bir bölümü bağımsızlıktan bu yana ülkeye dönmeye başlamışlardır. 2000 yılından itibaren Orta Asya'daki Kazakların ana vatana dönüş süreci, – resmi izinle veya izinsiz-, eskiye nazaran hızlanmıştır. Bunda o ülkelerdeki iç siyasî, sosyal ve ekonomik durumun da etkisi olmuştur.

Tarihî vatanlarına dönen Kazakların büyük bir bölümünü Özbekistan'daki Kazaklar oluşturmaktadır. 01.01.2003 tarihinde Özbekistan'dan Kazakistan'a 21.803 Kazak gelmiş, 01.01.2004'de artış göstererek 28.025 Kazak vatanına dönmüştür (DEMOGRAFIÇESKİY, 2004, 295-300). Görüldüğü üzere Özbekistan'dan göç eden Kazakların sayısı çok fazladır. Kazakların yoğun olarak yerleştiği Karakalpakistan'da, Taşkent ve Nevaî vilâyetlerinde Kazakların sayısı bir hayli azalmıştır. Buna Kazakların sosyal ve siyasî haklarının korunmaması, sosyal statüsünün düşüşü, maddî durumlarının kötüleşmesi, hayatın birçok sahasında hukuklarının olmayışı, Kazakça okulların kapatılması sebep olarak gösterilebilir. Meselâ, 1996 yılında Özbekistan Lâtin alfabesine geçti, 1999 yılında Kazakça eğitim veren 10 okul kapatılıp, 20 binden fazla öğrenci Özbek okullarına yerleştirildi. Taşkent şehrindeki Nizami Enstitüsü'nde Kazak dilinde hazırlanan İlköğretim Eğitimi Bölümü kapatılıp, Kazak Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne alınan öğrencilerin sayısı azaltıldı. Bununla birlikte, Sovyetler Birliği zamanında Hrucev'in yönetimi sırasında Özbekistan'a kiraya verilen topraklar (mesela Bostandık kasabası) bağımsızlıktan sonraki yıllarda tamamen Özbekistan'a bağlandı. Yaşamakta oldukları yer ile birlikte Kazakistan'a bağlanmak için bazı Kazaklar birkaç defa girişimde de bulunmuştu. Ancak, Kazakistan ile Özbekistan arasındaki görüşmelerden bir sonuç çıkmayınca bu topraklar Özbekistan'da kaldı. Görüşmelerden bir sonuç çıkmayacağını anlayan bölge sakini Kazakların bir kısmı Kazakistan'a dönmeye başlamışlardır. Ayrıca, Aral Gölü'nün ekolojik durumunun bozulması da birtakım sıkıntılar doğurmaktadır. Buna son günlerde su problemi de eklendi. Özbekistan'dan Kazakistan'a Kazakların dönmelerinde etkili olan diğer bir faktör ise işsizliktir. Kazaklar arasında, özellikle gençler ve kadınlarda işsizlik çok fazla. Yüksek öğrenimi olmayanların %50-60'ı işsiz durumdadır, Karakalpakistan'da ise işsizlik %70'ler düzeyine ulaşmıştır (BİİL, 2003, 3).

Özbekistan'dan göçün artışının bir başka sebebi, Göçmen ve Demografi Ajansının verdiği bilgilere göre, Özbekistan ile Kazakistan arasındaki sınır son hâlini aldıktan sonra, tartışma konusu olan toprakların durumu çözüme kavuşup, iki taraf arasında anlaşmanın imzalanmasına bağlıdır. Özbekistan'a bağlanan, Güney Kazakistan Vilayeti, Sariağaç

Kasabasının, Türkistan yerleşkesindeki 117 ailenin 96'sı Kazakistan'a göç ettirilmiş, kalan 21 aileye ise Kazakistan tarafından maddi yardımlarda bulunulmuştur. Buna bağlı olarak Güney Kazakistan Vilâyeti'nin valisi, söz konusu ailelere vilâyet bütçesinden 140 milyon Tenge (875 bin Avro) verildiğini açıklamıştır. Günümüzde Özbekistan'da gelişme düzeyinde düşüş gözlenmektedir. Bu ülkeye göç eden insanlara göre ayrılanların sayısı daha fazladır. Meselâ 1990'lı yılların ortasına kadar ülkeden 70-80 bin kişi ayrılmışsa, sonraki yıllarda 45-50 kişi daha başka ülkelere yerleşmiştir. Özbekistan'dan ayrılan Kazaklar, 1996 yılında bu ülkenin nüfusunun % 1,2'sini oluşturmaktaydı. 1997'de ise oran % 0,8 olarak gözlemlenmiştir (MAKSAKOVA, 1999, 5-6).

Kazakların tarihî vatanlarına geri dönmelerindeki bir başka önemli etken, Kazakistan Cumhuriyeti'nin oralmanlara (muhacirlere) göstermiş olduğu ekonomik destektir. Göç edip gelenlere kota ayrılarak onlara toprak ve ev verilmesi gibi her türlü sosyal kolaylıklar da sağlanmaktadır. Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ekselansları Nursultan Nazarbayev tarafından onaylanan ve göçmenlere ayrılan kota her yıl artmaktadır. Mesela, 2000 yılı 500, 2001 yılı 600, 2002 yılı 2.655, 2003 yılı 5.000, 2004 yılı 10.000, 2005 yılı 15.000 aileye kota ayrılmıştır

Kazakistan'ın Göçmen ve Demografi Ajansı'nın verdiği bilgilere göre, Aral bölgesinden 1989-1993 yılları arasında her sene 10 binden fazla kişi ülkeye göç etmiştir. 1992-1997 yılları arasında ise Özbekistan'da 40.700 kişi göç etmiştir. Bunların %75'i Özbekistan'a bağlı, Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti'nden gelenlerden oluşmaktadır (KOBILADİN, 2008, 43-47). Özbekistan'dan göç eden Kazakların önemli bir kısmı Kazakistan'ın güneyine yerleştirilmiştir. Bunun sebebi yaşadıkları eski topraklarda alıştıkları sıcak iklim Kazakistan'ın bu bölgesinde mevcuttur. Bu Kazaklar ilk olarak Almatı vilâyetine sonra sırasıyla Güney Kazakistan, Cambıl, Mangıstau (Mangışlak) vilâyetlerine yerleştirilmiştir. Güney Kazakistan vilâyetine gelen toplam 13.605 kişinin 3.841'i şehir merkezine, 9.764'ü köylere yerleşmiştir. Cambıl vilâyetinde ise gelen toplam 11.149 kişinin 2.648'i şehir merkezine, 8.501'i köylere iskân edilmiştir. Mangıstau vilâyetinde ise toplam 6.341 kişinin 5.731'i şehir merkezine, 610'u köylere yerleşmiştir. Ayrıca 2002 senesinde Almatı vilâyetine Özbekistan'dan 338, Türkmenistan'dan 54, Tacikistan'dan 62, Kırgızistan'dan ise 14 kişi göç etmiştir (İTOĞI, 1999, 21). Bu göstergeden, Orta Asya'dan göç edip gelen bütün muhacirlerin Kazakistan'ın güney bölgelerine yerleştikleri anlaşılmaktadır. Güney bölgelerine yerleşenlerin çoğu köylere, batıya gelenlerin çoğu ise Mangışlak vilâyetine yerleşmiştir.

Ülkeye dönenler arasında sayısı bakımından ikinci sırayı Türkmenistan'dan gelenler almaktadır. Türkmenistan'da yapılan 1995 yılı nüfus sayımına göre, bu ülkede 87 binden fazla Kazak yaşamaktaydı. Bunların çoğu Mangıstau vilâyeti yakınlarındaki Balkan (eski adı Krasnovodsk) ilçesine yerleşmiştir. Kazakistan Cumhuriyeti sınırındaki Türkmenistan'ın Bekdaş köyünün sakinlerinin % 55'i Kazaklardan oluşmaktadır. Ayrıca, Koşoba, Kızıl-Kiya, Kulli-Mayak, Cebel Ufra'da birçok Kazak yaşamaktadır (BEKDESİNOV, 2002, 1). Karakalpakistan yakınlarındaki Daşoğuz vilâyetinde 33 bin Kazak vardır. Ahal, Lebel, Mayır vilâyetlerinde de 3.500 Kazak yaşamaktadır. Türkmenistan'da Kazak dilinde 33 okul eğitim vermekte, bu okullarda 4.800 Kazak öğretim görmektedir. Kazakistan ile Türkmenistan hükümetleri arasında yapılan anlaşmaya göre, (Almatı, 27 Şubat 1997) Türkmenistan'daki Kazak okullarının öğretim araç-gereçleri meselesi çözüme kavuştu. Bununla birlikte buradaki Kazakların geleceği konusunda bazı sorunlar mevcuttur. Kazakistan 11 yıllık ilk ve orta öğretimi 12 yıla çıkarmıştır, Türkmenistan'da ise tersine 9 yıla düşürülmüştür. Yüksek öğrenim ise tamamen Türkmen dilinde yapılmaktadır. Bu sebeplerden dolayı bu ülkedeki Kazaklar, Kazakistan'a dönmeyi arzulamaktadırlar (HOROŞKİN, 1876, 19).

1989-1998 yılları arasındaki istatistiki verilere göre, Türkmenistan'dan göç eden Kazakların çoğu, bu ülke yakınlarındaki Mangıstau vilâyetine yerleşmiştir. Bu vilâyete göç eden toplam 22.746 kişinin 22.118'si şehir merkezine, 628'i ise köylere yerleşmiştir. Türkmenistan'dan Kazakistan'a toplam 27.808 kişi göç etmiştir.

Mangıstau bölgesine 1991-2003 yılları arasında 41.024 Kazak göç etmiştir. Bunların çoğunu Türkmenistan ve Özbekistan'dan gelenler oluşturmaktadır. Bu ülkelerdeki sosyo-ekonomik gelişmenin yavaşlığı, insanların toplumsal, siyasi ve kültürel ihtiyaçlarının tam anlamıyla karşılanmayışı, Kazakların ana vatanlarına dönemlerindeki en önemli etkeni teşkil etmektedir (BELDEBAYULI, 2002, 45).

Tacikistan'da bugün 2.500 kadar Kazak yaşamaktadır. Bunların çoğu Hatlon ve Leninabad vilayetlerinde yerli Tacik ve Özbek halkları ile birlikte yaşamaktadır. Bu yüzden onların dili ve kültürleri üzerinde yerli halkın büyük etkisi olduğu görülmektedir. Burada Kazakça okul bulunmamaktadır. Bu yüzden Tacikistan'da Özbek dilinde eğitim alıp, Kazakistan'a dönen Kazaklar Yüksek öğrenimde bazı zorluklar yaşamaktadır. Bu durum onların Kazakistan'a dönüş sürecini hızlandırmıştır. Tacikistan'dan göçüp gelen Muhacirler, bütün göç edip gelenler arasında sayısı bakımından üçüncü sırada yer almaktadır. 1992-1994 yılları arasında Tacikistan'daki Kazakların çoğu ülkelerinde dönmüştür (HOROŞKİN, 2002, 45). Tacikistan'da kalanların durumlarının iyi olduğu söylenemez. Kazakistan'a göç eden akrabaları

ile bağlantıları kopmuş, onlardan habersiz bir şekilde yaşamaktadır. Bu yüzden onlar da bir an önce Kazakistan'a dönmek istemektedir.

Tacikistan'dan Kazakistan'a gelen Kazakların 4.537'si Güney Kazakistan vilayetine yerleşmiştir. Bunların 574'ü şehir merkezinde, 3.783'ü köylerde oturmaktadır. Jambıl vilayetine gelen 581 kişinin 97'si şehir merkezine, 484'ü köylere yerleşmiştir. Almatı vilayetine ise toplam 94 Kazak gelmiştir (SULTANBEKOV, 2002, 129). Kazakistan'a Tacikistan'dan gelen toplam muhacirlerin sayısı 5.337'dir. Bunların da çoğu güney vilayetlerine yerleşmiştir.

Kırgızistan'da 1999 yılı yapılan nüfus sayımına göre toplam 4.822.938 kişinin 42.657'sini Kazaklar oluşturmaktaydı (JUMASAN, 2002, 86-129). Kazakistan'a Kırgızistan'dan toplam 2.093 muhacir yukarıda gösterilen tarihler arasında göç edip gelmiştir. Orta Asya ülkeleri arasında Kırgızistan'dan gelen Kazaklar'ın sayısı azdır. Kırgızistan'ın sosyo-ekonomik gelimesi yavaş olsa da oradaki Kazaklar'ın ekonomik durumlarının kötü olduğu söylenemez. Bu yüzden orada yaşayan Kazaklar, Kazakistan'a dönmek için acele etmemektedir (DEMOGRAFİÇESKIY, 2005).

Genel olarak Kazakistan'a 1989-1998 yılları arasında Orta Asya'dan toplam 85.502 muhacir Kazak göç etmiştir. 2000-2001 yıllarında 5.000'e yakın aileye ev verilip, onlara bazı kolaylıklar sağlanmıştır. 2003 yılında ise Almatı şehri boyunca 342 aileye ev, 120 aileye toprak verilmiştir (İTOĞI, 1999, 36-129).

31 Ekim 2004'de Nursultan Nazarbayev, 10 bin Kazak ailesinin yani 30-40 bin kişinin tarihi vatanlarında dönmeleri için kota ayrılmasına karar vermiştir. Kazakistan Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının verilerine göre, 1991-2007 yılları arasında Kazakistan'a 651.299 (165.861 aile) yakın ve uzak ülkelerden göç edip gelmiştir. Bunun % 61,3'ü yani 399.453'ünü Özbekistan'dan gelenler oluşturmaktadır

Kazakistan'a kota ile gelen muhacir Kazaklara gereken yardım yapılmaktadır. Mesela, 2003 yılı kota ile 5.000'e yakın aile Kazakistan'a göçürüldü. Bunların 4096'sı Özbekistan'dan, 91'i Türkmenistan'dan, 10'u Tacikistan'dan, 10'u Kırgızistan'dan gelmiştir. Bir yıl içinde muhacir Kazakların ihtiyaçlarının karşılanması için bütçeden 1 milyar tengeden fazla para ayrılmış, onun 768 milyonu ile ev sahibi olmaları sağlanmış, 358 milyon ise sosyal ihtiyaçlar ile yol masraflarına ayrılmıştır. Buna Özbekistan'daki Türkistan yerleşkesindeki 117 ailenin göç ettirilip getirilmesi de girmiştir (İTOĞI, 1999).

Kota ile gelen muhacirlerin Kazakistan'ın çeşitli bölgelerinde yerleşmelerinde, bu bölgelerin valilerinin yardım ve destekleri de olmuştur. 2002 senesinde Karagandı vilayetine 1.325, Aktöbe vilayetine 644, Kızılorda vilayetine 614, Akmola vilayetine 399, Doğu Kazakistan vilayetine 139, Atırâu vilayetine 134, Kostanay vilayetine 107, Batı Kazakistan vilayetine 101, Kuzey Kazakistan vilayetine 100, Pavlodar vilayetine 71 muhacir göç edip yerleşmiştir (MAKSAKOVA, 1999, 5-6). Görüldüğü üzere bu vilayetlere yapılan göç, Kazakistan'ın diğer vilayetlerine göre az olmuştur.

Kazakistan'ın dışında ömür sürüp bugün Kazakistan'a dönmüş olan muhacir Kazakların, ata yurtlarındaki toplumsal hayata uyumlarının sağlanması meselesi günümüzdeki çözüm bekleyen başlıca konulardan birini oluşturmaktadır (TUKUMOV, 1999, 14). Bununla birlikte yurt dışındaki Kazakların yaşadıkları bölgelere gidip onların sosyal yaşamlarının görülüp, ana vatanlarına dönme imkanlarının da değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak, Orta Asya'daki Kazak diasporasının söz konusu bu meseleleri ile tarihi etnografik açıdan araştırılmasının günümüzde bir hayli zorluklar doğurduğu açıktır. Çünkü Türkmenistan'daki Kazakların yanına gidilmesi için özel izin alınması şarttır. Özbekistan'da ise gerekli evrakların tamamlanması için birçok makama başvurmak gerekmektedir. Bununla birlikte, söz konusu olan bölgelerden Kazakistan'a göç (kota ile de olsa kotasız da olsa) -coğrafi yakınlıklardan olsa gerek-, diğer ülkelere göre daha fazladır.

Göçebe uygarlığa sahip olan Kazakların herhangi bir yere çabuk uyum sağlayabilmesi, Kazak diasporasının bir ayrıcalığıdır. Bazı yabancı araştırmacılar, Kazaklardaki esas değer bu özellik olduğunu belirtmiştir. Muhacirlerin ana vatana uyum sağlamalarındaki en önemli problem ev sahibi olmaları konusudur. Bu konuda hükümete büyük rol düşmektedir. 2000-2001 yıllarında beş bin kadar aileye ev verilip, onlara bazı kolaylıklar da sağlanmıştı. 2003 yılında ise, 120 aileye arsa verildi ((BİL, 2003, 3). Buna bağlı olarak Mangıstau vilâyetinde 2003 yılı bütçesinden 11 milyon tenge muhacirlerin yol masrafı ve bir defaya mahsus olmak üzere verilen yardım ücreti olarak harcanmıştır.

Mangıstau vilayetini Aktau ve Janaözen şehirlerinin yakınlarındaki beldelerde konuşlandırılan 10.000'e yakın muhacire resmi kayıtlarının yapılması için imkân sağlanmıştır. Aktau şehri yakınlarındaki Priozerniy-3 ve Mangıstau beldesinde muhacirlere 10 parsel arsa özelleştirme yoluyla, 21 parsel ise kira yoluyla verilmiştir. Kota ile gelen Kazaklara devlet tarafından mümkün olduğunca yardım yapılmaktadır (MAKSAKOVA, 1999,5-6).

Kazakistan'a göç eden birçok muhacir, Güney Kazakistan vilâyetine yerleşmiştir. Çeşitli kasabalarda Dastan, Dostık, Atameken, Saule adlarında köyler oluşturuldu. Buralara okullar ve sağlık ocakları açıldı ve iş imkânları sağlandı. Bu işlemlerin gerçekleşmesi için vilâyet bütçesinden 20 milyon tenge ayrılmıştır (DEMOGRAFIÇESKİY, 2004, 295-300). Muhacirlerin %90'ı Karakalpakistan ve Özbekistan'dan gelmiştir. Bununla birlikte muhacirlerin vilâyet ve kasaba merkezlerine yerleşmeleri zaten büyük bir sorun olan işsizlik meselelerini daha da artırmıştır. Ülke içine yerleştirilen muhacirlerin bu konuda daha dikkatli olunması gerekmektedir. Çoğunlukla muhacirler, tabiat ve iklim şartlarının müsait olmasına bağlı olarak güney bölgelerine yerleşmeyi tercih etmektedirler. Onların kuzey bölgelerine yerleşmelerinin özendirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır. Bu, vergi indirim, kolay kredi ve iş imkânının sağlanması şeklinde gerçekleştirilebilir.

Kazakistan Cumhuriyeti *Halk Göç Kanunu*'nun 29. maddesinin 5. fıkrasına göre kota harici göç eden muhacirlere yerel idare organları tarafından mümkün olduğu kadarıyla yardım edilmektedir. Buna bağlı olarak Mangıstau vilâyetinde 2003 yılı bütçesinden 11 milyon tenge, 2003 yılında kota harici olarak göç edip gelen muhacirlerin yol masraflarının ödenmesi ve bir defaya mahsus yardım ücreti olarak kullanılmıştır. Muhacirlerin kendi imkânlarıyla ev yapmaları için onlara arsa verilmesi işlemleri de devam etmektedir. 2002 yılında Aktau valisinin kararıyla şehir yakınlarında Progress, Himik, Miçurinets ve Sintez beldelerinden 53 parsel arsa özelleştirme yoluyla verilip, 148 aileye de kiralama yoluyla arsa verilmiştir.

Uzak ve yakın ülkelerden gelen Kazakların ana vatanlarına uyumlarının sağlanmasında çözülmesi gereken başka bir mesele ise Kazak alfabesi meselesidir. Günümüzde dünya Kazaklarının konuşma dilinde hiç bir farklılık yoktur. Ancak farklı ülkelerde yaşayan Kazaklar farklı alfabeler kullandıklarından birbirlerinin yazı dilini anlayamamaktadırlar. Mesela Özbekistan ve Türkmenistan Lâtin alfabesine geçmiştir; Kazakistan, Moğolistan ve Rusya'da yaşayan Kazaklar Kiril alfabesini kullanmaya devam etmektedir. Avrupa'daki Kazaklar ise uzun yıllardan beri Lâtin alfabesi kullanmakta. Bu mesele ana vatanlarına dönen Kazaklar için, özellikle eğitim alanında büyük zorluklar doğurmaktadır. Bunun için eğitim kurumlarına sınava giren öğrencilere bu konuda kolaylıklar sağlanmaktadır. Mesela, Almatı'daki Kazak Kızlar Pedagoji Üniversitesi'nde bu öğrenciler için Hazırlık Bölümü açılmıştır; onlara ücretsiz yatakhane ve yemek verilmektedir.

Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu'nda diaspora temsilcilerinin Kazakistan vatandaşlarıyla eşit eğitim alma haklarının olduğu belirtilmiştir. Kuşkusuz ki muhacirlerin eğitim meselesinin çözülmesi onların ana vatanlarına uyum göstermelerine büyük katkı

sağlayacaktır. Bununla birlikte uzak ve yakın ülkelerden göç edip gelen bütün muhacirlerin devlet tarafından ücretsiz okutulması mümkün olamamaktadır. Bu yüzden kanaatimizce, gelişmiş ülkelerde (ABD, Japonya, Avrupa) yaşayan Kazaklar, o ülkelerde eğitimlerini tamamlayıp, bilgi ve birikimlerini Kazakistan'da kullansa son derece yerinde olur.

Muhacirlerin ana vatanlarına uyum sağlamalarında, onların geniş topraklara sahip Kazakistan'a dağıtılmadan, ülkelerine alışana kadar, belli bölgelerde toplanması faydalı olacaktır. Bu, sosyo-ekonomik olarak da demografik-siyasi olarak da doğru çözüm olur. Günümüzde de bazı vilâyet ve kasaba yöneticileri muhacirleri toplu olarak bir merkeze yerleştirmektedir. Ülkelerine dönen muhacirlerin çoğunun ekonomik durumları yetersizdir; bu yüzden ülke sınırlarını geçtikten sonra onlara ev sahibi, arsa sahibi olmaları konusunda devlet ve yerel yöneticiler yardımcı olmalıdır. Devlet Başkanı Ekselansları Nursultan Nazarbayev de hükümete, tüm vilâyetler ve Astana ile Almatı şehir valilerine bu hususta hassas olmaları konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Muhacirlerin ana vatanlarına uyum süreçlerini çabuk geçirmeleri, Kazakistan şartlarına çabuk alışmaları için her türlü faaliyetler hakkıyla yapılmalıdır. Meselâ, onları çeşitli kasabalara ve köylere dağıtmak yerine belli bir noktada toplamak gerekmektedir. Çünkü eski örf ve âdetlerini korumuş olan bu muhacirlerden, Kazakistan'da unutulmaya yüz tutmuş değerleri öğrenme imkânı doğacaktır. Bununla birlikte, göç neticesinde ortaya çıkan uyum sorunu böylece daha kolay çözülecektir.

Yurt dışındaki Kazakların ana vatanlarına dönüşleri Kazakistan Devleti'nin gelişim stratejisinin başlıca yönlerinden biridir. Dünyanın itibarlı ülkelerinden biri hâline gelen Kazakistan, uygar dünyada yaşayan Kazaklara ve ana yurduna dönen kardeşlerine yardımı bir devlet politikası olarak belirlemiştir.

Ulusal güvenliğin gelişmesi ve ekonomiye yeni iş gücünün sağlanması için, Devlet Başkanı 2015 yılına kadar ülke nüfusunun 20 milyona ulaşması gerektiğini vurgulamıştı. Bunun için halk sayısının artırılmasının tarihi-demografik ve bilimin gösterdiği yol, doğal üremenin yanı sıra, yurt dışından gelen göçten doğru faydalanılmasıdır. Doğal üremenin güçlenmesi için gençlere, özellikle yeni aile kuran gençlere, çok çocuk doğurmuş olan annelere ve onların çocuklarına devlet tarafından maddi yardımlarda bulunulması gerekmektedir. Bunun yanı sıra göç ederek gelen muhacirlere uygulanan kotayı sınırlamadan, Kazakların yaşamakta oldukları ülkelerle diplomasi yoluyla göç sürecinin kolaylaştırılması, hızlandırılması ve de göç ederek gelenler için her türlü imkânların seferber edilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Turlankızı, T. (2003). “T. Turlankızı ile Söyleşi”, *Dala men Kala Gazetesi*, 19.12.2003., Almatı.
- Tukumov, E. (1999). “Kazahi Uzbekstana”, *Tsentrlnaya Aziya i Kavkaz*, Sayı: 6, Moskova.
- Demografiçeskiy, (2004). *Demografiçeskiy Yejegodnik Kazahstana 2004*; Agenstvo PK Po Statistike, Almatı.
- Biil, (2003). “5.000 Oralman Otbası Atajurtka Köşip Keledi”, *Kazak Eli Gazetesi*, Şubat, sayı 3 (250), Almatı.
- Maksakova, L. (1999) “Tendentsii Demografiçeskogo Razvitiya v Uzbekstane”, *Tsentrlnaya Aziya i Kavkaz*, Sayı: 5/6, Moskova.
- Kobılandin, K.İ. (2008) “Sovremenniye Migratsionniye Trendi iz Uzbekstana v Kazahstan”, Sayı:2, İzvestiya NAN RK.
- İtogi Perepisi Naseleniya (1999), Agenstvo RK Po statistike.
- Bekdesinov, A. (2002) “Ulittik Bolmısımızdı Jogaltkan Jokpız”, *Altın Besik Gazetesi*, 24 Mayıs, Sayı: 62, Almatı.
- Horoşkin, A. P. (1876) *Sbornik Statey Kasayuşihsya Turkestanskogo Kraya*, St. Petersburg.
- Beldebayulı, D. (2003) “Oralmandardıń Jartısınan Köbi Baspanasız”, *Ana Tili Gazetesi*, 22 Mayıs, Sayı: 20, Almatı.
- B. SULTANBEKOV, B. (2002) “Armanımız Kazak Kogamın Kuru”, *Altın Besik Gazetesi*, Sayı: 1, Almatı.
- JUMAJAN, B. (2002) “Oralmandardı Ornıkturu Mindetimiz”, *Almatı Akşamı Gazetesi*, 19 Mart, Sayı: 30, Almatı.
- Demografiçeskiy (2005) *Demografiçeskiy Yejegodnik Kazahstana 2004*, Almatı.
- İtogi (2000) İtogi Perepisi Naseleniya 1999, Agenstvo RK Po statistike Migratsiya Naseleniya, Almatı.